
MURATHAN MUNGAN'IN SEÇTİKLERİYLE BİR DERSİM HİKÂYESİ'NDE KOLEKTİF BELLEK: DERSİM

Hasan CUŞA*

Özet

Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Bir Dersim Hikâyesi, 1938 Dersim olayını eksen alan öykülerden oluşmaktadır. Bu öyküler aslında gerçekleri algılama konusunda birer belge niteliğindedir. Edebî türden eserler resmî birer belge olarak kabul edilmese de resmî belgelere yansımayan olayları farklı bakış açılarıyla ve insanı doğal yönleriyle yakalama bakımından bilimsel çalışmalardan çok daha etkilidir. Bu etkiden söz eden Karl Marx, Fransız tarihini öğrenmek isteyenlere Fransız tarihçilerini değil, Fransız romancılarını tavsiye ederken, edebiyatın tarihe tanıklığının, en az tarih bilimi kadar, hatta ondan bile değerli olabileceğini ifade ve ispat etmek ister.

Halbwachs'ın geliştirdiği kolektif bellek kavramı, grupların tüm üyeleri tarafından paylaşılan ortak bir belleğe sahip oldukları, bu belleğin toplumsal bir inşa ürünü olduğu ve bireylerin belleklerinin toplumsal etkilerden bağımsız olmayıp, onun tarafından şekillendirildiği iddiasına dayanmaktadır. Dolayısıyla bellek, toplumsal bağlamından koparılamaz; çünkü herhangi bir şeyi hatırladığımız zaman o olayın meydana geldiği sosyal koşullar ile birlikte anımsarız. Belirli bir şeyi hatırlamamızda, kiminle birlikte, ne amaçla ve ne zaman hatırlamaya çalıştığımız rol oynamaktadır. Bu bildiride; Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Bir Dersim Hikâyesi'nde 1938 döneminin resmî tarihe yansımayan Dersim olayını, öykü karakterlerinin nasıl algıladıkları, bu toplumsal olayın onların hafızalarında nasıl yer edindiği ve karakterlerin toplumsal olayı hatırlamalarında rol alan unsurların neler olduğu inceleneyecektir.

Anahtar Kelimeler: Dersim Olayı, Kolektif Bellek, Dersim, Algı

Collective Memory In A Dersim Story According To The Chosen
Texts By Murathan Mungan

* Arş. Gör. Hasan CUŞA Çukurova Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı / hasencusa@gmail.com

Abstract

A Dersim Story according to the chosen texts by Murathan Mungan consists of stories focusing on 1938 Dersim Act .In fact, these stories are documents that give us chance to perceive the realities. Although literal books are not accepted as formal documents, they are more effective than formal documents because of defining events (that you cannot read in formal documents) from different perspectives and depicting natural sides of human. Karl Marx speaks about this effect and advises French novelists instead of historians for the history of France. He shows us that literature depicts history as much as history does or more than it does.

Concept of collective memory, developed by Halwachs, claims that groups have a common collective memory shared by all his members and this memory is a social construction; memories of individuals are not isolated from social effects but shaped by it. Therefore, memory cannot be isolated from its social context because we remember events with its social conditions. When, why and with whom do we recall events? These play an important role on us while we remember something. This notice will analyze 1938 Dersim Act that is ignored by formal documents; how story characters perceive it; how this social event took place in their mind and which conditions played a role on character's remembering social events. These will be discussed according to the chosen texts of a dersim story by Murathan Mungan

Key Words: Dersim Act,Collective Memory,Dersim ,Perception.

Giriş

Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Bir Dersim Hikâyesi'nde 1938 döneminin resmî tarihe yansımayan Dersim olayının, öykü karakterlerinin hafızalarında nasıl yer edindiği, karakterlerin toplumsal olayı nasıl hatırladıkları ve hatırlamalarında rol alan unsurların neler olduğunu amaçlayan bu çalışmanın kuramsal çıkış noktasını Halwachs'ın geliştirdiği kolektif bellek kuramı oluşturmaktadır.

Halwachs IV. Henry Lisesi'nde okurken, bellek konusunu felsefenin merkezine koyan Bergson'un öğrencisi oldu (Bergson 1896), ardından Durkheim ile çalıştı. Durkheim'in toplumsal bilinç kavramı daha sonra Bergson'un subjektivizmini aşmasına yardımcı oldu ve belleği sosyal bir olgu olarak yorumlamaya dayanan çalışmalarının temellerini oluşturdu (Assman, 2001: 39).

Kolektif bellek kavramı, ilk kez 1920'li yıllarda Fransız sosyolog Maurice Halbwachs tarafından ortaya atılmıştır. Halbwachs'ın geliştirdiği bu kavram; toplumsal grupların, tüm üyeleri tarafından paylaşılan ortak bir belleğe sahip olduğu, bireylerin belleklerinin toplumsal etkilerden bağımsız olmayıp, sosyal çevre tarafından şekillendirildiği iddiasına dayanmaktadır. Halbwachs'ın kolektif bellek kavramını geliştirdiği tarihlerde sanat tarihçisi Aby Warburg da 'toplumsal bellek' kavramını geliştirmiştir. Bu kavramların ortak yönü; belleği, biyolojik ve kişisel çerçeveden çıkartıp sosyal ve kültürel bir çerçeveye oturtmalarıdır.

Belleğin sosyal çevre ile olan sıkı ilişkisinden söz eden "Halbwachs'ın tüm eserlerinde izlenen ana tez, belleğin sosyal koşullara bağlılığıdır. Halbwachs, belleği biyolojik açıdan, yani nöroloji ve beyin fizyolojisi açısından ele almaz, bunun yerine bireysel bir belleğin oluşması ve korunması için şart olan sosyal çevreyi koyar." (Assman, 2001: 39). Halbwachs'ın belleğin oluşumu ve gelişimi için sosyal çevreyi şart koşmasının nedeni; bireylerin, geçmişi hatırlamak ya da yeniden canlandırmak için toplum bağlamında hareket etmeleridir. Bir başka deyişle "bellek insanın sosyalleşme sürecinde oluşur. Bellek her zaman bir bireye 'ait'tir, ama bu bellek toplumsal olarak belirlenir. Kuşkusuz toplumlara 'ait' bir bellek yoktur, ama toplumlar üyelerinin belleğini oluşturur." (Assman, 2001: 40). Dolayısıyla sosyal çevreden bağımsız bir bellekten söz edilemez.

Halbwachs'a göre, anıların anımsanması toplumsal ortamda gerçekleşir. Kişinin anılarının beyninin neresinde olduğunu bulmaya çalışması anlamsız bir uğraştır. Çünkü onları ancak kendi dışında var olan toplumsal ortam ve grubun parçası olmayı kabul ederek hatırlar, yeniden kurar ve kullanır. Ancak bu şekilde bir kolektif bellek var olabilir (Coser, 1992: 38). Bir başka deyişle toplumsal bir ortamda anımsama olanaklıdır ve bu sayede de kolektif anılar veya bellek denen şey ortaya çıkar. Hatırlama toplumsaldır. Bireyler bir topluluğun parçası olmadan hatırlayamaz (Coser, 1992: 39). "İnsan sadece alışveriş içinde olduğu ve ortak belleğin çerçevesi içine yerleştirebildiği şeyleri hatırlar." (Assman, 2001: 40).

Halbwachs'ın kuramına göre, kolektif belleğin oluşumunda hatırlama figürleri önemli bir rol oynar. Bu figürler zamana ve mekâna bağlılık, gruba bağlılık ve tarihin yeniden kurulmasıdır. Herhangi bir hatırlama faaliyeti zaman ve mekândan ayrı düşünülemez; çünkü olay belli bir zaman ve mekânda gerçekleşir. Gerçekleşen bu olay yine belli bir zaman

ve mekânda hatırlanır. “Hatırlama figürleri belli bir mekânda cisimleştirilmek ve belli bir zamanda güncelleştirilmek isterler, yani coğrafi ya da tarihi anlamda olmasa da her zaman somut bir mekâna ve zamana dayanır.” (Assman, 2001: 42). “Hatıralar aynı şekilde yaşanan bir mekâna dayanırlar. Aile için ev, kırsal kesimde yaşayanlar için köy ve vadi, kent soylular için kentler ve bir coğrafyada yaşayanlar için o coğrafi bölge mekânsal hatırlama çerçevesini oluşturur.” (Assman, 2001: 42).

Kolektif bellekle ilgili hatırlama figürlerinden biri de gruba bağlılıktır. Halbwachs’a göre kolektif bellek grup tarafından taşınır ve beslenir. Bireyin fikirleri ve anıları bağlı olduğu grubun içinde oluşur. Dolayısıyla “[t]oplumsal bellek, onu taşıyanlarla birlikte vardır ve gelişigüzel devredilmez.” (Assman, 2001: 43). Kısacası “çığır açan bir keşif olan toplumsal bellek kavramı bellek ile grubun birbirine bağlanmasına dayanıyor.” (Assman, 2001: 48).

Hatırlama figürü kapsamında “[t]oplumsal belleğin gruba özgüllüğü ile yakından ilişkili bir başka önemli özelliği yeniden kurulabilmesidir. Bununla kastedilen, hiçbir belleğin geçmişi olduğu gibi korumasının mümkün olmadığı, aksine ondan geriye ancak ‘grubun her dönemde kendi bağlamına özgü olarak yeniden kurabildiği biçimin kalabileceğidir.’” (Assman, 2001: 44). Bir başka deyişle “bellek yeniden kurma işlemine dayanır. Geçmiş, bellekte olduğu gibi kalmaz.” (Assman, 2001: 45)

Bir Dersim Hikâyesinde Kolektif Bellek

Murathan Mungan’ın Seçtikleriyle Bir Dersim Hikâyesi, farklı yazarlar tarafından kaleme alınmış 23 öyküden oluşmaktadır. Bu öykülerin birçoğunda 1938 döneminde Dersim olaylarına tanık olmuş kurmaca kahramanların trajik hatıraları yer almaktadır. Murathan Mungan bu seçkiyi niçin hazırladığını şöyle açıklar: “Tarih ve araştırma kitapları, belgeler, incelemeler bazı okurların ilgisini çekmeyebilir, kimileri özellikle uzak kalmayı isteyebilir, okunanlar çabuk unutulabilir. Oysa hikâyelerdir akılda kalan. Anlar, durumlar, sözler, sahneler, kişiler kalır. Bu seçkinin bir amacı da tarihi edebiyatla güncellemek[tir].” (Mungan, 2012: 12)

Murathan Mungan’a göre; “[e]debiyat kin tazelemek için değil, hafıza tazelemek için yapılır. İyi edebiyat insanlara gerçekleri algılama, hakikatleri üstlenme, sorumluluk alma, gerçeğe dayanma gücü kazandırmak ister...

Kendisi farkında olsun ya da olmasın bu ülkede herkesin bir Dersim hikâyesi vardır. İlle de içinde olmaları gerekmez. Bazen bir ucunun kendisine değdiğini bile bilmeden yaşayıp gitmişlerdir.” (Mungan, 2012: 12)

Kolektif bellek, resmi tarihe yansımayan toplumsal olayları ve bu olayların bireyler üzerindeki etkilerini yansıtması bakımından önemli bir rol oynar. Resmi tarih; bireylerin olaylar karşısında yaşadığı travmayı, korkuyu yansıtmaz. Kolektif bellek, resmi tarihin bıraktığı boşlukları doldurur. “Halwachs’a göre ‘tarih’, toplumsal belleğin tam aksine bir seyir izler. Bellek sadece benzerlik ve sürekliliği temel alırken, tarih farklılık ve düzensizlikleri önemser. Toplumsal bellek gruba “içinden” bakıp, geçmişinin görüntüsünü tüm kademelerinde hatırlanabilir biçimde yansıtmayı hedefler ve derin değişimleri redderken ‘tarih’ bu tür değişimsiz dönemleri aradaki ‘boşluklar’ olarak resmin dışında bırakır ve sadece süreç ya da olay olarak değişime işaret eden öğeleri gösteren tarihi olgular sayar.” (Assman, 2001: 46).

Çalışmamızın kapsamı sınırlı olduğu için Halbwachs’ın kolektif bellek kuramı kapsamında iki öyküyü analiz edeceğiz. Bu öyküler Sema Kaygusuz’un “*Yıllar Önce Ben Bir Meydandaydım*” ve Cemil Kavukçu’nun “*Bunlar masal mı Munira Hala*” adlı öyküleridir.

Yıllar Önce Ben Bir Meydandaydım

Sema Kaygusuz’un “*Yıllar Önce Ben bir Meydandaydım*” adlı öyküsü, 1938 döneminde Dersim’de bir meydanda Kekil Dede adlı kahramanın yaşadığı trajik olayın hatıralarından oluşmaktadır. Öykü, Hüseyin’in berber dükkânında başlar. Berber Hüseyin, yalnız yaşayan ve hiç kimseyle konuşmayan Kekil Dede’yi bir yandan tıraş ederken diğer yandan da onu yalnızlıktan kurtarmak için bir teklifte bulunarak ona şöyle der: “*Kekil Dede, sen ipsiz sapsız yapayalnız adamsın. Gel seni rahmetli Hüseyin’in Gevher’iyle evlendirelim. Birbirinize can yoldaşı olursunuz.*” (Mungan; 2013: 130). Bu sözler o güne kadar yalnız başına hiçbir şey hatırlamayan Kekil Dede’nin tanık olduğu acı dolu olayları hatırlamasına neden olur.

Kekil Dede Berber Hüseyin’in yaptığı teklife belleğindeki hatıralarından hareketle sitemli bir şekilde yanıt verir: “*Yıllar önce ben bir meydandaydım. 12 yaşındaydım daha. Askerler çevremizi sarmıştı. Qawume, Textêxel köylerindeki bütün Demenanlıları bir araya getirdiler.*

Orada bir kadın vardı. Bebeğini gerdan gibi boğazına sarmış. Gücü yetse yutacak, ağzında saklayacak. Örtüsü geriye kaymış, alnından çenesine doğru altın perçemler sarkıyordu. Köyün muhtarı çoluk çocuk herkesi askerlere teslim etti. Sonra bir cayırtı koptu, kızlar oğlanlara, bebeler dedelere karıştı. O kadın ölünce, hiçbir kadın kalmadı dünyada. Bütün kadınlar öldü. Sen şimdi tutmuş on ikisinde dul kalmış adama kadın lafı ediyorsun.” (Mungan; 2013: 130) Kekil Dede'nin anlattığı bu trajik anı karşısında şaşırın Berber Hüseyin, ne diyeceğini bilemez hale gelmiştir.

Berber dükkânından öfkeyle çıkan Kekil Dede'den uzun bir süre haber alınamaz. Birkaç hafta sonra Kekil Dede'nin çarşıda topallayarak yürüdüğünü gören anlatıcı, onun yanına giderek neden topalladığını sorar. Kekil Dede kızgın bir ifadeyle “*kör müsün evlat, ben hep topal bir adamdım böyle*” dediğinde şaşkına dönen anlatıcı “*sen hiçbir zaman topal değildin topal bir adam olsaydın sana Topal Kekil derdik değil mi ?*” diye sorunca Kekil Dede -gözleri dolarak- nasıl topal kaldığını anlatmaya başlar:

“Bir değirmen vardı, bizi orada değirmenin arkasındaki kayalığa sürüp üç sıra halinde arka arkaya dizdiler Askerler hepimizi tamamıyla öldürmek için süngülerle giriştiler. Süngü kurşundan daha acıdır. Allah düşmanıma vermesin. Süngü saplandığında en yigit delikanlı ol çığlık atmadan duramazsın. Yer gök inliyordu zaten. Yaralıları delik deşik edip kayalıkların üstünden Munzur'a attılar. Üstümdeki ölümler bir bir kalkıyordu. Bir baktım, aha o ağlayan asker! Ölü numarası yaptıysam da anladı sağ olduğumu, göz ucuyla yüzbaşıya baktı, sonra öbür askerlere. Süngüyü uyluğuma saplayıp bir tekmeyle beni aşağı yuvarladı. O günden beri topallıyorum işte.” (Mungan; 2013: 134)

Kekil Dede'nin anlattığı anılar, 38 Dersim olaylarında yaşanan felaketi resmetmektedir. Kekil Dede'nin tanık olduğu bu acı dolu olaylar belleğinde olumsuz ve travmatik anılar olarak yer almaktadır. Bu anıların Kekil Dede tarafından hatırlanmasında rol oynayan etken ise sosyal iletişimidir. Kekil Dede, Berber Hüseyin'in evlilik teklifinden bu yana yaşadığı olaylardan dolayı kendi kabuğuna çekilip tek başına yaşadığı süre zarfında geçmişe dair hiçbir şeyi anımsamaz. Çünkü Halbwachs'ın kuramına göre “mutlak bir yalnızlık içinde büyüyen bir bireyin belleği olmaz” (Assman; 2001: 40). Başka bir deyişle “tek başımıza anımsayamayız.” (Ricoeur; 2012: 141).

Kekil Dede'nin geçmişe dair anımsamaları anlatıcı ile olan karşılıklı etkileşim ve iletişimle gerçekleşmiştir. Çünkü anlatıcının Kekil Dede'ye sorduğu sorular onun anımsaması yönünde kışkırtıcı bir etki yaratmıştır. Mesela “Birçok durumda bir şeyi, başkaları beni onları anımsamaya kışkırttığı için anımsarım; çünkü başkalarının belleği, benim belleğime yardıma gelir ve benim belleğim, kendine onların belleğinden destek alır.” (Connerton, 1999: 60).

Öyküyü Halbwachs'ın hatırlama figürleri kapsamında zaman ve mekana bağlılık ilkesine göre incelediğimizde Kekil Dede'nin hatırlaması sosyal bir mekan olan berber dükkanında gerçekleşir. Anlattığı hatıralar ise somut bir mekân ve zamana dayanır. Mekan Dersim'de bir köy meydanı ve değirmeni, zaman ise 1938 dönemini göstermektedir. “Kendini grup olarak sağlamlaştırmak isteyen her topluluk sadece içsel iletişim biçimlerinin sahnesi olarak değil, aynı zamanda kimliklerinin sembolü ve hatıralarının dayanak noktası olarak bu tür mekânları yaratmak ve garanti altına almak ister. Belleğin mekâna ihtiyacı vardır.” (Assman, 2001: 43).

Kekil Dede anılarını anlatırken “Askerler çevremizi sarmıştı” “*bizi orada değirmenin arkasındaki kayalığa sürüp üç sıra halinde arka arkaya dizdiler.*” gibi “biz” ifadesini içeren cümleleri kullanması, hatırlama figürleri kapsamında onunla benzer kaderi yaşayanların oluşturduğu gruba olan bağlılığını ve aidiyet duygusunu gösterir. Kekil Dede, “*o günden beri topallıyorum.*” ifadesiyle de geçmişini yeniden şimdinin gözüyle inşa ettiğini gösterir.

Bunlar Masal mı Munira Hala?

Cemil Kavukçu'nun Bunlar Masal mı Munira Hala? adlı öyküsü gerçek adı Fatma olan Munira Hala'nın 1938 Dersim olaylarında yaşadığı travmatik anılarıyla kurgulanmıştır. Öykü küçük kızın ağzından anlatılmaktadır. Masal dinlemeyi seven küçük kız, annesi tarafından yatırılmak isterken “yatmadan önce Munira Hala bana masal anlatsın, o zaman daha rahat uyuyorum” diyerek Munira Hala'nın kendisine masal anlatmasını ister. Munira Hala ise küçük kıza masal anlatmayı kabul eder; ama anlattığı masallardan kimseye söz etmesini istemez. Çünkü Munira Hala'nın anlattıkları masal değil yaşadığı ve tanık olduğu acı gerçeklerdir.

Munira Hala “derin bir nefes aldıktan sonra uzak çok uzak bir ülkede gökyüzündeki bulutlardan rüzgarın yönünü anlayan bir kız varmış.” diye

masala başlar. Masaldaki bu kızın adı Fatma'dır. Munira Hala sürekli masal kahramanı Fatma'dan söz edince küçük kız dayanamayıp "Fatma sen misin?" diye sorar. Bu soruya yanıt olarak "bunlar masal güzel kızım" diyen Munira Hala'nın "yüzünde gülmeyle benzeyen ama gülme olmayan bir ifade belirmişti."

Masalda Fatma'ların köyden kaçması anlatılır. "Neden mi kaçmışlar ne onlar ne de başkaları biliyormuş bunu. Duydukları, askerler köylere geliyor, anneleri, babaları, büyük ağabeyleri, ablaları alıp götürüyorlarmış." Küçük kızın masalda anlamadığı tek şey, "hiçbir suç işlemediği halde onca insanların neden kaçtığıydı. Askerler onları neden arıyordu, bulduklarında ne yapıyordu?" Küçük kız her sorduğunda Munira Hala'dan aynı yanıtı alır: "masal bu, güzel kızım, masal bu."

Masalda Fatma ve ailesi kaçtıklarında " bir mağaranın önüne gelip durmuşlar. Mağaranın ağzı kocaman bir canavarın ağzı gibiymiş. İçerisi de alabildiğine karanlık. Canavarın iyi mi kötü mü olduğunu kimse anlayamamış ama gidecek başka bir yer de yokmuş. Mağaraya sığınmışlar ama kimsenin ağzını bıçak açmıyormuş. Sonra o korkunç sesler duyulmuş. Bağıra çağıra birileri mağaraya doğru geliyormuş. Birden mağara askerlerle dolmuş. Annesiyle babasını sürükleyerek dışarı çıkarmışlar. Kardeşleriyle yavru köpekler gibi kalmışlar o mağarada. Ağlamaya bile çekiniyorlarmış." (Mungan; 2013: 37).

1938 Dersim olaylarında şiddete maruz kaldığı olayları masal diliyle anlatan Munira Hala "bir varmış bir yokmuş" gibi masal motiflerini kullanmaz. "Benim adım Munira değil güzel kızım." diyerek masala başlar. Ardından "benim konuştuğum dil bu değil"dir diyen Munira Hala'nın bu ifadeleri kullanması kimlik bunalımı yaşadığını ve ötekileştirildiğini gösterir. Ötekileştirilen, ayrımcılığa uğrayan ve zulümlere maruz kalan bireyler, kendilerini ve diğerlerini tanımlarken genellikle kolektif belleğe başvurumaktadırlar. "Kolektif belleğin bir biçimi resmi bellekse, diğer biçimi 'canlı bellek'tir. Bu bellek, olayları yaşayanların oluşturduğu ve daha ziyade maruz kalınan bir bellektir; olayların kurban veya faili olarak yükünü çeken, ağırlığını taşıyan, acı ve ıstırabını hissetmiş, tehdit ve korkusunu duymuş, şerefini veya utancını paylaşan insanların inşa ettiği bellektir." (Bilgin, 2013: 15).

Öyküde canlı belleğe sahip ve şiddete maruz kalan kişi Munira Hala'dır. O yaşadığı travmayı kimliğini gizleyerek şöyle anlatır : "Fatma'yı

bir komutan alıp evine götürmüş. ... Saçını makineyle traş etmişler. Erkek çocukları gibi olmuş. Sonra kısa çoraplar, elbiseler, giydirip başına lengerli şapka takmışlar. Onu bu eve getiren komutan 'Bir daha Kürtçe konuşursan yakarım seni!' demiş. Fatma da o günden sonra Kürtçe konuşmamış." (Mungan; 2013: 37). Resmi tarihe yansımayan bu olay, 38 Dersim olaylarında sürgün edilen kız çocuklarının yaşadığı travmayı özetler niteliktedir. "Kuşkusuz travmalar, canlı belleğin, yani maruz kalınan geçmişin önemli kaynaklarından." (Bilgin, 2013: 20).

Gerçek adı Fatma olan Munira Hala'nın, 38 Dersim olaylarında tanık olduğu olayların şiddet içerikli oluşu, belleğinde olumsuz ve korkunç anılar olarak yer almasına neden olmuştur. Dersim'den "uzak bir ülke" olarak söz eden Munira Hala'nın geçmişe dair korku dolu ve travmatik anıları anımsamasında rol oynayan etken ise küçük kızın Munira Hala ile iletişime girmesidir.

Munira Hala'nın belleğindeki anıları hatırlamasına yönelik kışkırtıcı sorular soran küçük kız, hatırlamak için başkalarına ihtiyaç olduğunu göstermesi yönüyle önemli bir rol oynar. Dolayısıyla, bu öyküde de Halbwachs'ın kolektif belleğe dair çalışmalarında hatırlamanın kendiliğinden gerçekleşmeyeceği, ancak kendisiyle iletişim içerisinde olunması halinde mümkün olacağı hususu karşımıza çıkar.

Hatırlama figürleri kapsamında Munira Hala'nın hatıralarında yer olan olayların geçtiği mekan Dersim'deki köy ve mağarayı, zaman ise 1938'i göstermektedir. Munira Hala küçük kıza anlattığı masalda "Fatmalar" diye söz etmesi "biz" kimliğine vurgu yaparak gruba bağlılığını ve aidiyet duygusunu göstermektedir.

Sonuç

Resmi tarih bireylerin yaşadığı ve tanık olduğu travmaları dile getirmez. Bu "yasak konular" kolektif bellek kapsamında ancak edebiyat sahasındaki öykü ve anılarla dile getirilebilir. "Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Bir Dersim Hikayesi" de resmi tarihe yansımayan 38 Dersim olaylarının bireyler üzerindeki derin izlerini hikayelerle dile getirmesi bakımından dikkat çekicidir.

Halbwachs'ın kolektif bellek kuramına göre; algılar ne kadar kişisel olursa olsun, anılar toplumsal değerler dâhilinde hatırlanabilmektedirler.

Bir başka deyişle toplumsal bir ortamda anımsama olanaklıdır. Bireyin hatırlaması sosyal çevreye bağlı olarak ötekiyle girilen iletişim sonucu ortaya çıkar. İncelediğimiz her iki öyküde de kahramanların bellekleri sosyal çevreye bağlı olarak gelişir.

Her iki öyküdeki travmatik tarihsel olay aynı kolektif bellek örneğini teşkil etmektedir. Öykülerde kahramanlar tarafından oluşturulan kolektif bellek 38 Dersim olaylarıdır. Bu olaylar farklı öykülerdeki Kekil Dede ve Munira Hala adlı kahramanların Dersim olaylarında şiddete maruz kalması, isimlerinin değiştirilmesi ve ötekileştirilmesi sonucu toplumsal olayların belleklerinde olumsuz ve travmatik anılar olarak yer almasına neden olmuştur. Öykü kahramanların anımsadıkları olayların geçtiği mekan Dersim zaman ise 1938'dir. Her iki kahramanın bu anıları anımsaması başkalarıyla girdiği iletişimle mümkün olmuştur. Her iki “[m]etin esas olarak şunu söylemektedir: Anımsamak için başkalarına gereksinim vardır.” (Ricoeur; 2012: 140).

Kaynakça

- Assman, Jan. (2001), *Kültürel Bellek*, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları) (Çev.: Ayşe Tekin)
- Bilgin, Nuri. (2013) *Tarih ve Kolektif Bellek* (İstanbul: Bağlam Yayıncılık)
- Connerton, Paul. (1999) *Toplumlar Nasıl Anımsar?* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları) (Çev.: Alâeddin Şenel)
- Halbwachs, Maurice. (1992). *On Collective Memory*, (University of Chicago) (Çev. L.A. Coser)
- Mungan, Murathan. (2013), *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Bir Dersim Hikâyesi* (İstanbul: Metis Yayınları)
- Ricoeur, Paul .(2012), *Hafıza, Tarih, Unutuş* (İstanbul: Metis Yayınları) (Çev.: M. Emin Özcan)